

לרשב"ם ז"ל, (ואף שיכל לצרף את הזוים לאיסתרות, היו רגילים לכתוב בשטר זוים אע"פ שיש מטבע גדול יותר. תוד"ה ומשוי), ולר"ח שש מאות איסתרא שזה חצי זו, וזוזא, ולא נותן לו שש מאות ואחד זוזי, דיד בעל השטר על התחתונה.

זהירות מזיוף ע"י שינוי חלק מהשטר

קס"ז. החותם כדי להראות חתימתו לבי"ד, (כגון היכא שמת העד השני ורק ראובן ועוד אחד מכירים חתימתו, שהדין שראובן כותב ומשליך כתב ידו לבי"ד, ואז הוא יכול להצטרף עם אחר לקיים חתימת השני), יחתום בראש השטר ולא בסופו, כדי שמי שימצא את השטר לא ימלא שם שטר חוב, ויגבה ממנו מנכסים בני חורין. ומעשה באביי שניסה מוכס להחתימו בסוף השטר, ואמר לו אביי כבר קדמון רבנן.

וכן יש ליזהר לא לכתוב את המספרים ממספר שלש עד עשר בסוף שורה, כדי שלא יוסיפו על הסכום, כגון תלת תלתין, (אבל באחד עשר אם יכתוב אחד ועשרין יראו שהו' דחוקה וכתבו התוס' (ד"ה לא) שאם כתוב תלתא בסוף שורה, אין חשש זיוף), ואם עשה כך שיחזור ויכתוב את הסכום באמצע השורה, שהרי אם כתוב יותר מפעם אחת, אין למדים אלא מן התחתון.

מעשה באחד שהיה כתוב בשטר תילתא בפרדיסא, ומחק חלק מהב' שיהיה ו', ושאלו אביי למה יש רווח בין הו' לפ', וכפתיה ואודי.

ומעשה באחד שהיה כתוב בשטר שקנה את חלקם של ראובן ושמעון אחי, והוסיף ו' לפי אחי, ורצה לקחת גם את חלק אחיהם שנקרא אחי, ושאלו אביי למה הו' של ואחי דחוקה כ"כ, כפתיה ואודי.

ומעשה באחד שרצה לגבות ע"י שטר שחתומים בו רבא ורב אחא בר אדא, ואמר רבא שזו חתימת ידו, אך מעולם לא חתם לפני רב אחא בר אדא, כפתיה ואודי, ושאלו רבא איך זייף את חתימת רב אחא בר אדא שהיה רועד, וענה לו שחתם על החבל שלרוחב הנהר, וי"א שעמד על הכלי ששואבים בו מים.

כתיבת שטר מדעת אחד הצדדים

בלבד, ומי משלם את שכר הסופר

קס"ז: גט - כותבין גט לאיש והעדים חותמים אע"פ שאין אשתו עימו, והוא יגרשנה כשירצה, שהרי האשה מתגרשת בעל כרחיה, (ואין חוששים שהאשה תגבה מהלקוחות פירות שקנו מהבעל (למ"ד שאף לאחר שנתן עיניו לגרשה הבעל אוכל פירות), דאין חוששים לזה אלא בשטר שנפל, דאיתרע, אבל בלאו הכי לא דלא מקדים איניש פורענותא לנפשיה, וגט הבא ממדינת הים יש לו קול. תוד"ה אף), ובלבד שיכיר את שם האיש והאשה,

רשב"ם בע"ב שסובר שבספק כזה הדין המוציא מחבירו עליו הראיה).

כסף בדינרין אין פחות מכסף בשווי ב' דינרי זהב, דכוונתו של כסף בשווי ב' דינרי זהב, ואין לומר שכוונתו לב' דינרי כסף, דכתב לשון דינרי.

אשה שהיו עליה ספק חמש לידות שהפילה

ספק רוח ספק ולד, או שהיו עליה ספק חמש זיבות כגון שאינה יודעת אם היא בימי נידה או בימי זיבה, וראתה ה' חודשים ג' ימים רצופים בכל חודש, מביאה קרבן אחד תור לעולה ותור לחטאת, דחטאת העוף באה על הספק, ואינם נאכלים, ומותרת לאכול זבחים, ואינה חייבת להביא עוד קרבנות דבקושי התירו להביא חטאת העוף על הספק, ולא התירו אלא כדי לטהרה מספק טומאתה. אבל אם היו לה **ודאי חמש לידות** וילדה לאחר מלאת ימי טהרה (אבל בילדה בתוך מלאת נפטרת בקרבן אחד), או חמש זיבות, קרבן אחד מתירה לאכול זבחים, אבל חייבת להביא את שאר הקרבנות, ולרשב"ג אינה חייבת להביא את שאר הקרבנות (התוס' (ד"ה נכנס) גורסים שחייבת להביא את שאר הקרבנות, אבל גם קודם היא מותרת), ונשבע רשב"ג אם אלין הלילה עד שיהיו בדינרין, ועמדו קינים (ב-ב תורים או ב' בני יונה) ברבעתיים (רבע דינר. והתוס' (ד"ה רבעתיים) גורסים רבעתיים ולא רבעתיים, דרבעתיים הוא שני רבעים).

קס"ו: אם נמחקה אות אחת בתחתון אפשר

ללמוד מן העליון, וכגון שלמטה נכתב חנן ולמעלה חנני, אבל אם נמחקו ב' אותיות בתחתון אין ללמוד מן העליון כגון חן מחנני, שמא יזדמן שם של ג' אותיות ואין ללמוד את רוב השם מן העליון, וינתן למי ששמו כשם התחתון. רשב"ם. וכתבו התוס' (ד"ה אבל) שמשמע שלא מדובר בנמחק אלא בכתיבה שונה, וי"ג שאם תמחק וכו', ולפ"ז אם נמחקו ב' אותיות לא גמרינן כולי האי מן העליון, ואין גובים בשטר זה כלל. והקשו התוס' (ד"ה דלמא) למה גוזרים להפסידו ממון בגלל חשש זה.

אם כתוב למעלה ספל ולמטה קפל הולכים

אחרי התחתון, ורב פפא מסתפק מה הדין אם כתוב למעלה קפל ולמטה ספל, אם חוששים שזבוב מחק את הרגל של הק' ונעשה ס' או לא, תיקון, והמוציא מחבירו עליו הראיה, דאין ב"ד מוציאים מספק מידי המוחזק, ולא דמי לממון המוטל בספק חולקים, ששם יש ספק בעיקר המעשה וב"ד פוסקים יחלוקו, אבל כאן ב"ד לא פוסקים אלא שותקים. לרשב"ם ספל היינו כמו ספל אדירים, וקפל היינו טלית הראויה לקפל, ולר"ת (תוד"ה ספל) היינו ס' פלגי – ס' חצאים, וקפל היינו ק' פלגי, או שספל היינו סאה ופלגא, וקפל היינו קב ופלגא.

שטר שכתוב בו שית מאה וזוזא, אין הכונה שש מאות פרוטות וזוז, כיון שיכול לצרף את הפרוטות לזוזים, קצ"ב פרוטות הם דינר, אלא נותן לו שש מאות

שטרות שיש ספק במה שכתוב בהם

להלן יבואר מה הדין בכמה אופנים שיש ספק בכוונת מה שכתוב בשטר, שהכלל בזה שיד בעל השטר על התחתונה משום שהמוציא מחבירו עליו הראיה, אא"כ יש סיבה לתלות שהאמת כדבריו.

זוזין מאה דאינון סלעים עשרים, אין לו אלא

עשרים, דיד בעל השטר על התחתונה, דהמוציא מחבירו עליו הראיה, ויתכן שכוונתו למאה זוזים גרועים ששוים עשרים סלעים.

זוזין מאה דאינון תלתין סלעין, אין לו אלא מנה

די"ל שהכונה לסלעים קלים.

כסף זוזין דאינון ונמחק ההמשך -המנין, או

דרכונות דאינון ונמחק ההמשך, אין פחות משניים.

כתוב בו **מלמעלה מנה ומלמטה** כשכפל דבריו מאתים, או מלמעלה מאתים ומלמטה מנה, הולכים אחרי התחתון אא"כ זה כתוב בשיטה אחרונה, ואין כותבין את העליון אלא כדי שאם תימחק אות אחת מן התחתון ילמד מן העליון. ברשב"ם מבואר שהכונה לכתיבת הסכום, ולתוס' (קס"ו: ד"ה אם, השני) אין למדים מן העליון כלום לגבי הסכום, וכוונת מתני' לכפילות השמות.

כסף שלוש כסף, אין פחות מדינר כסף, והיינו בכתוב

בו מטבע, דאל"כ י"ל דכוונתו לנסכא, ואיירי במקום שאין רגילים בפרוטות כסף, דאל"כ י"ל שכוונתו לפרוטות כסף. התוס' (ד"ה אימא נסכא) מביאים ב' ביאורים אם נסכא היא פחות מדינר, שהרי תפשת מועט תפשת, או שנסכא היא יותר מדינר, ומ"מ סתם כסף משמע נסכא ולא מטבע, ואפשר שהיו יודעים מה השיעור של סתם נסכא.

כסף דינרים או דינרים כסף, אין פחות משני

דינרים כסף.

זהב אין פחות מדינר זהב, והיינו בכתוב בו מטבע,

דאל"כ י"ל דכוונתו לנסכא, ואין לומר שכוונתו לפרוטות, דאין עושים פרוטות זהב בשום מקום.

קס"ו. זהב בדינרים אין פחות מזהב בשווי ב'

דינרי כסף, ואין אומרים שכוונתו לשווי ב' דינרי זהב, דיד בעל השטר על התחתונה, וסתם דינרים הם של כסף. והגמרא שואלת א"כ רישא נמי (לרשב"ם השאלה מ'כסף בדינרים' למה שלא יתן לו שביר כסף בשווי ב' דינרי כסף, וכן ב'זהב דינרים' ו'דינרים זהב' למה לא יתן לו זהב בשווי ב' דינרים של כסף. ולתוס' (ד"ה א') השאלה היא רק על המקרה הראשון, אבל כשאמר זהב אין לפרש בשווי של כסף אא"כ אמר 'זהב בדינרים'. ומתריץ רב אשי שברישא אמר דינרי דמשמע דינרי זהב, ובסיפא אמר דינרין שזה משמע או כסף או זהב ויד בעל השטר על התחתונה. וכתבו התוס' (ד"ה אמר) דאין כוונת רב אשי שאמר דינרי כסף או כסף דינרי, כיון שזה לשון שסותרת את עצמה, אי נמי באופן זה יהיה ספק ואמרין יחלוקו (ולא המוציא מחבירו עליו הראיה. ועיין

דאס אינז מ״כיר שמם יש לחוש שיעביר את הגט לאשה אחרת (ומתכוין להתירה להנשא שלא כדין. רשב"ם. והקשו התוס' (ד"ה וליחוש דלמא) והלא נותנו לה בפני עדים, והעדים צריכים לקרוא מה שכתוב בגט, ויראו שהשם אינו נכון. ולכן ביארו התוס' שהשאלה היא שאם מכירים רק את האיש נחשוש שיתן את הגט לאשה אחרת ששם בעלה כשמו. ולר"מ דס"ל עידי חתימה כרתי, בשני יוסף בן שמעון כותבים עוד דור, דכל היכא שלא מוכח מתוך הגט עבור מי נכתב, פסול. עוד כתבו (ד"ה וליחוש לשני) דמייירי בהוחזקו באותה עיר שני אנשים בשם שוה, דאל"כ לרבה ורבא אין חוששים לכך).

ואין חוששים לשני יוסף בן שמעון בעיר אחת, (וכתבו התוס' (ד"ה וליחוש לשני) דמייירי בהוחזקו ב' יוסף בן שמעון באותה עיר, והשאלה היא אליבא דר"א דס"ל עידי מסירה כרתי, וחוששים שלא יגרש בפני העדים החתומים, והעידי מסירה שמכירים שמוותיהם לא יתנו לב לדעת אם יש עוד איש ואשה באותם שמות, וכשתביא לבי"ד את העידי מסירה לא יחקרום על הדבר), דאמר רב שאם יש שני יוסף בן שמעון בעיר אחת אין מגרשים נשותיהם אלא זה בפני זה, (ובי"ד חוקרים האם היו שם שני יוסף בן שמעון, ואם היו אין חוששים [דהבעל האמיתי לא יתן לשני לתת גט לאשתו]. תוס' שם).

ואין חוששים שיבוא לעיר אחרת ויאמר שכך שמו ויכתבו לו גט ויתנהו לאשה אחרת (ואף שצריך להכיר גם את האשה, י"ל שגם אשתו תבוא עימו, אי נמי מספיק שמכירים שהיא אשתו, אף שאין יודעים את שמו. תוד"ה ומחזיק). דאחר שהוחזק ל' יום בשם זה באותה העיר אין חוששים שרימה דחושש פן יוודע הדבר. ואם לא הוחזק ל' יום, לאביי יקראו לו בשם זה, ואם יענה זה ראייה שזה שמו האמיתי, ולרב זביד אין מזה ראייה, דרמאי זהיר ברמאותו, וצריך להמתין שיוחזק.

והבעל צריך לתת את שכר הסופר, דכתיב "וכתב ונתן", והאידינא אמרו רבנן שהאשה תשלם, כדי שלא יעכבנה הבעל.

שובר - כותבין שובר לאשה אע"פ שאין בעלה עימה, דהוא חוב לאשה וזכות לבעל, וזכין לאדם שלא בפניו, ועל האשה להזהר שלא יגיע השובר לבעלה לפני שיפרע כתובתה. ובלבד שיכיר שם האיש והאשה, וכנ"ל לענין גט. והבעל משלם את שכר הסופר כיון שזה ליזכותו שלא תחזור ותגבה כתובתה. וכתבו התוס' (ד"ה ושובר) שהגמ' (ב"מ כ.) שואלת יניחוש שמא כתבה ליתן בניסן ולא נתנו עד תשרי ומזבנא לכתובתה בטובת הנאה ואזיל בעל וטריף לקוחות שלא כדין, ומשני ש"מ איתא לדשמואל דאמר המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מוחל, שאף מוחלת לבעל אם היתה רוצה, ואביי משני עדין בחיתומיו זכין לו, ואמנם כאן י"ל דמייירי בשובר שכתוב בו שהיא מוחלת על הכתובה אפילו אם לא ישלם לה, אבל שם א"א לתרץ כך.

צורבא מרבנן החתום על שובר, וטוען שהאשה שביקשה ממנו היה קולה שונה מהאשה הכתובה בשטר, אע"ג דכיון שהגידי שוב אינו חוזר ומגידי, נאמן לומר כך דהגדה ראשונה אינה כלום, שאין דרך צורבא מרבנן לדייק בזה. אמנם אם טוען שזוכר שזו היתה היא, כיון דדק דק, וממילא אם חוזר בו, אינו חוזר ומגידי. תוד"ה כיון.

קס"ת. צורבא מרבנן שהולך לקדש אשה, יקח עימו עם הארץ שמסתכל ומכיר בנשים, כדי שלא יחליפונה.

שטר חוב - כותבים שטר ללוה שיהיה מזומן בידו לתת אותו למלוה כשילוה לו, אע"פ שאין המלוה עימו, (ובב"מ י"ב: פריך שמא נכתב בתשרי ולוה בניסן ויטרוף מלקוחות שלא כדין, ומשני דמייירי בשטרי הקנאה, ולאביי עדין בחתומיו זכין לו. תוס' קס"ז: ד"ה כותבין), ואין כותבים שטר למלוה אם אין הלוה עימו, והלוה משלם את שכר הסופר, ואפי' בעיסקא.

מקח - כותבים שטר למוכר אע"פ שאין הלוקח עימו, ואין כותבים שטר ללוקח אם אין המוכר עימו, והלוקח משלם את שכר הסופר, אפי' בגוונא שהמוכר מוכר את שדהו מפני רעתה.

שטרי אירוסין ונישואין אירוסין היינו שטרי פסיקתא כמה כל אחד נותן לבנו ולבתו, ונישואין היינו כתובה, אין כותבים אלא מדעת שניהם אבי החתן והכלה, והחתן נותן שכר, אפי' אם החתן הוא צורבא מרבנן שנח לחמיו לקרבו ולהשיא בתו לת"ח.

שטרי אריסות וקבלנות אין כותבים אלא מדעת שניהם, והמקבל משלם את שכר הסופר, ואפי' בשדה בורה.

שטרי בירורין, וכל מעשה בי"ד וכגון שטר אדרכתא שיכול לגבות מקרקע זו, אין כותבים אלא מדעת שניהם שיוכל הלוה לפרוע לפני כן, ושניהם בשטרי בירורין משלמים את שכר הסופר, ובירורין היינו טענות בעלי הדין כדי שלא יהיו חוזרים וטוענים, ופוסקים על פי הטענות האלו, וי"מ איזה דיין בחר כל אחד לעצמו, ולרשב"ג כותבים לכל אחד שטר על שלו, ואין הכרח לפרש שנחלקו אם כופין על מידת סדום, דהאומר שלי שלי ושלך שלך י"א שזה מידה בינונית וי"א שזה מידת סדום, די"ל שלכו"ע כופין, ונחלקו אם יכול לטעון שאינו רוצה שטענתו תהיה ביד הצד השני, כדי שלא יטען על ידם טענות כנגדו, וממילא חשיב חסר ואין זו מידת סדום.

אסמכתא - אסמכתא היינו שאדם מבטיח דבר בתנאי שיקרה דבר מסוים, וסומך בליבו שיעשהו, וכשהגיע הזמן נאנס ולא יכל לקיים. הפורע מקצת מהחוב, והשליש המלוה את השטר מפני שזה טורח לכתוב שובר, ואמר הלוה לשליש שאם לא יפרע את שאר החוב עד תאריך פלוני יתן למלוה את השטר, והגיע הזמן ולא נתן, לרבי יוסי יתן לו את השטר, דאסמכתא קניא, ולרבי יהודה לא יתן, דאסמכתא לא קניא. לרב ולרבי יוחנן הלכה כרבי יוסי, (ולתוס' (ד"ה אמר) גורסים שלפי רב אין הלכה כרבי יוסי). ומסקנת הגמ' שאין הלכה כרבי יוסי, אלא אסמכתא לא קניא, אא"כ עשו קנין בבי"ד חשוב, ולא היה אנוס. וכתבו התוס' (שם) שבהלווה על שדהו ואמר לו שאם לא יפרע לו תוך ג' שנים תהא השדה שלו, לרב הונא קנה, מפני שעשה לו טובה (התוס' דוחים ביאור זה), או מפני שהמלוה תפוס, או מפני שלא אמר כן כדי להסמיכו אלא דעתו שיקנה לגמרי.

קס"ח: דין שטר חוב שנמחק או נקרע -

מי שנמחק שטר חובו מעצמו, שנטשטש או שנפלו עליו מים, מביא עדים מה היה כתוב בו והזמן והמעות, ובי"ד כותבים "במותב תלתא הוינא אנו פלוני ופלוני ופלוני, הוציא פלוני בן פלוני שטר מחוק לפנינו ביום פלוני, ופלוני ופלוני עדינו", והיינו שמכירים איזה

עדים היו חתומים בשטר. ולתוס' (ד"ה ופלוני) מזכירים גם את העדים שהעידו על המחיקה, כדי שיוכל לפוסלם. לרשב"ם המקיימים חותמים את שמוותיהם בסוף, ולתוס' (ד"ה מעמיד) בית דין חותמים. עוד כתבו התוס' (שם) שע"י העדים שהיה לו שטר יש לזה דין מלוה בשטר, דמכח העדים החתומים אח"כ אינו אלא מלוה על פה. עוד כתבו התוס' (ד"ה ובא) דנקט דווקא בי"ד משום דאלימי לאפקועי ממונא. ואם היה כתוב בו "הוזקקנו לעדותן של עדים החתומים בשטר ונמצאת עדותן מכוונת" יכול לגבות את החוב בלי ראייה, אבל בלא זה צריך להביא ראייה על הזמן ועל הסכום ועל כל מה שכתוב בשטר.

ואם נמחק או ניטשטש ורישומו ניכר כשר.

נקרע השטר ע"י אדם פסול, ואם נתקרע מעצמו כשר. לרב יהודה נקרע היינו קרע של בי"ד, שקרע את מקום העדים והזמן והתורף, ולאביי נקרע היינו שתי וערב.

כתיבת שתי שטרות

להלן יבואר באיזה אופן אין לכתוב שני שטרות על אותו דבר, שמא מחזיק השטר יעשה בו שימוש שלא כדין.

כשיש חשש שיגזלו את הקרקע והשטר הראשון - אין לכתוב שטר נוסף על בעלות בקרקע, שמא יבוא לטרוף פעמיים, שאם קנה באחריות ויטרוף ממנו בעל חוב את הקרקע, יבוא הלוקח ויגבה מלקוחות מאוחרים יותר, ויתן להם את שטר המקח כדי שיוכלו לגבות על ידו מהמוכר, וע"י השטר השני יגבה פעם נוספת מלקוחות אחרים, אלא (כשהיה חשש שהערבאי יגזלו את הקרקע עם השטר, והפצירו באביי שיכתוב להם שטר נוסף) יכתבו סתם אותיות וימחקום, ועל זה יכתבו את השטר על המחק והעדים על הנייר, שזה שטר פסול, אבל לא יכתבו שטר כשר וימחקוהו, דאם יהיה רישומו ניכר יהיה כשר שהרי הם יכולים למחוק את הכתב השני.

כשאומר שהשטר הראשון אבד ואין לו עדים שאבד -

בשטר חוב אין כותבים שטר אחר, אע"פ שהעדים מעידים שכתבו ונתנו לו דאין חשש שכתב ללוות ולא לוה, ואפי' בלא אחריות אין כותבים שמא לא אבד הראשון או שימצאנו, ויגבה בשני השטרות מבני חרי. וכתבו התוס' (קס"ט: ד"ה בעלמא) שאין להוכיח מזה דס"ל שאין כותבין שובר, דשאני הכא דיש חשש שתנעול דלת בפני לוויין.

ובשטרי מקח וממכר אם יש עדים שכתבו ונתנו לו, כותבים לו שטר אחר, כדי שלא יערערו על בעלותו, אך אין כותבים בו אחריות, ולרשב"ג אף שטרי מקח וממכר אין כותבין, דחוששים שהלוקח החזיר את השטר למוכר ובטלה המכירה, דס"ל אותיות נקנות במסירה וכדלהלן. וכתבו התוס' (ד"ה אבל) שלרבנן כותבים את הזמן הראשון, שמא חזר הקונה ומכרה למוכר, ולרשב"ג אין כותבין שטר אחר שמא החזיר שטרו למוכר, ונאמן המוכר לטעון כך אם השטר בידו, אי נמי צריך להביא ראייה שהוחזר לו השטר, ואם הוחזר לו השטר, לפירוש קמא חזר המכר, ולאי נמי לא חזר המכר אא"כ לא נותר שטר אחר ביד הקונה, ומ"מ במוסר שטרו לאדם אחר קנה אע"פ שנותרו שטרות ביד הראשון. ולרשב"ג אי חוששים שיוזק המוכר ע"י שיכתוב כמה שטרות וישאיר אחד בידו, לפירוש קמא משום שאחר שני חזקה נאמן לטעון שטר היה לי ואבד, ולאי נמי

משום שיצטרך המוכר להוכיח שהוחזר השטר לידו, ולרבנן כיון שאפילו אם חזר השטר לא חזר המכר, אם יש לו ראייה שהקנה באופן המועיל לא יפסיד המוכר.

קס"ט. ונטעם הדבר שלרבנן בשטרי מקח אין כותבין אחריות, אין לפרש שהחשש הוא שבעל חוב יגבה ממנו את הקרקע, והוא יחזור ויגבה בכל שטר מלוקח אחר, דנפשי עליה בעלי דינים, וישימו לב לגניבתו.

רב ספרא מבאר שחוששים שיבוא בעל חוב ויגבה ממנו את הקרקע, והלוקח יטרוף מלקוחות מאוחרים ממנו ע"י השטר, ויעשה קנוניא עם המלוה ויבקש מהמלוה שיתן לו להחזיק בקרקע ארבע או חמש שנים שיתיישן הדבר, ואחר זמן יחזור לטורפה ממנו פעם שניה, ויגבה מהלקוחות ע"י השטר השני.

והגמ' אומרת שבבעל חוב רגיל אין לחוש לזה, כיון שקורעים את שטר ההלוואה כשכותבים שטר **טירפא**, וממילא לא יוכל המלוה להוציא את הקרקע מהלוקח בפעם השניה.

(**כך הוא הסדר** - אם הלואה לא בא לבי"ד משמתין ליה, וכותבים שטר טירפא שיחפש היכן יש קרקעות ללוה, וע"י השטר טירפא בי"ד של אותו מקום יתנו לו את הקרקע, ויתנו לו שטר אדרכתא שהוא הבעלים, ויקרעו את שטר הטיירפא כדי שלא יחזור ויטרוף בבי"ד אחר, וישומו בי"ד כמה מגיע לו מהקרקע, וככתבו שטר שומא, שהרי אם יש מעות ללוה יכול לסלק את המלוה מהקרקע לעולם, וכשכותבים לו שטר שומא קורעים את שטר האדרכתא, כדי שלא יחזור ויגבה על ידה. וכל טירפא שלא כתוב בה "קרעניה לשטרא דמלוה" לאו טירפא היא, ואדרכתא שלא כתוב בה "קרעניה לטיירפא" אינה אדרכתא, ושומא שלא כתוב בה "קרעניה לאדרכתא" אינה שומא).

ולכן הגמ' מבארת שלא מלוה יבוא לטרוף מהלוקח, אלא יבוא אדם **ויטען שהקרקע היא של אבותיו** והמוכר גזלה ממנו, ויביא עדים על כך ויקבל את הקרקע, וכתבו ללוקח שיכול לטרוף קרקע אחרת מלקוחות של המוכר, והלוקח יעשה קנוניא עם הגגול כמו שנתבאר לעיל לגבי בעל חוב.

ואין לכתוב שובר למוכר "כל שטרי דיפקון על ארעא דא פסולים, לבר מן דיפוק בזימנא דא", (שאף שלרשב"ג מיירי שאינו לפנינו, לרבנן מיירי אפילו אם הוא לפנינו, שאף שכותבים לו שטר אחר לא כותבים אחריות. תוד"ה לכתוב), דאכתי יש לחוש שיטרוף מהלקוחות שאין להם את השובר, ואף שהלקוחות יבואו למוכר שיש לו שובר, מ"מ בינתיים יאכל פירות, או שיש לחוש שילך ללוקח בלא אחריות דעביד איניש דזבין ארעא ליומא, שאינו יכול לטרוף מהמוכר, אבל בסתם הלואה י"ל שכותבים שובר, (ופלוגתא היא, די"א שיכול הלואה לטעון שאינו רוצה לשמור שוברו מן העכברים, והפסיד המלוה חובו), ולא יאכל פירות כיון שהשובר ביד הלואה, ואין לחוש שילך המלוה עם השטר ויגבה מהלקוחות שאין להם שובר, דבהלואה כיון שרוצה מעות ילכו ללוה לברר אם שילם לו מעות, אבל במקח לא ילכו לברר כיון שהוא רוצה קרקע ולא מעות. וכתבו התוס' (ד"ה דמאן) שנראה שהמוכר יכול לסלק את הלוקח בזווי.

קס"ט: והא דאמרין שכותבים שטר בלא אחריות, לרב נחמן כותבים בשטר שאינו השטר אלא כדי להעמיד את הקרקע בידו, אבל אינו יכול לגבות בו לא ממשועבדים ולא מבני חרי, ומבואר דאחריות טעות סופר, אבל לרב אשי כותבים שטר ולא מזכירים אחריות, דאחריות לאו טעות סופר.

שליח שקנה קרקע למשלחו בלא אחריות, כיון ש"לתקוני שדרתין ולא לעוותי", צריך לקנות את הקרקע מהמשלח בלא אחריות, ולחזור ולמוכרה לו באחריות.

הנותן מתנה לחבירו וכתב לו שטר, לרשב"ג אם מחזיר לנותן את השטר חזרה הקרקע לנותן, **דאותיות נקנות במסירה**, דקיימא לן כרבי שיכול אדם לתת שטר שיש לו על קרקע, ועי"ז יקנה המקבל את הקרקע, אע"פ שלא כתב לו קני לך איהו וכל שעבודיה, (ואין לומר שהטעם הוא דנעשה כאומר לו שדה זו נתונה לך כל זמן שהשטר בידך, דא"כ אף אם השטר נאבד או אבד תחזור הקרקע), ולחכמים לא חזרה הקרקע לנותן, דס"ל שאין אותיות נקנות במסירה.

ק"ע. התובע קרקע ויש לנתבע שטר וחזקה, לרשב"ג נדון בחזקה, ולחכמים נדון בשטר. ביאור מחלוקתם-

כתב הרשב"ם שאין לגרוס בדברי רשב"ג בחזקה ולא בשטר, מפני שהדבר תלוי בביאורים דלהלן. ולתוס' (ד"ה בחזקה) ניתן לגרוס כן, והיינו לפי המסקנה שנחלקו אם צריך לברר.

אין לפרש שנחלקו אם **אותיות נקנות במסירה**, ואיירי שראובן טוען ששמעון שקנאה מלוי הקנה לו אותה ע"י השטר שנתן לו לוי, דלרבי זוכה בקרקע מכח השטר, דאותיות נקנות במסירה, וא"צ עידי חזקה, ולרשב"ג אין אותיות נקנות במסירה וצריך עידי חזקה, דא"כ לרשב"ג אין נקנות במסירה, וא"א לפרש את המחלוקת הקודמת באופן אחר.

ואין לומר דאיירי שאחד מהעדים **נמצא קרוב או פסול**, ורשב"ג ס"ל שעדידי חתימה כרתי וכו"מ, וחכמים ס"ל דעדידי מסירה כרתי ואין העדים חותמים אלא הגט אלא מפני תיקון העולם, וכרבי אלעזר, ולכן לרשב"ג מספיק עידי מסירה, ולרבי אם אין עידי חתימה אין כאן שטר, וצריך עידי חזקה. שהרי רבי אלעזר מודה שמזויף מתוכו כגון שחתמו שקר או שהם פסולים פסול. וכתבו התוס' (ד"ה ורבן) שאף שמבואר בגיטין (י"א.) שלרשב"ג עידי מסירה כרתי, היינו דווקא בגיטין ולא בשטרות מומן, ומסיימים התוס' שרשב"ג שם מדבר אליבא דרבנן.

אלא איירי **בשטר שאין בו עדים כלל**, ונחלקו אי עידי חתימה כרתי או עידי מסירה כרתי וכו"ל.

ועוד י"ל דאיירי **בשטר שאינו מקוים**, דלרשב"ג מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו ולכן צריך להביא ראיה על החזקה, אבל השטר לא מועיל אא"כ נתקיים, ולחכמים א"צ לקיימו שמעיקר הדין לא נחשדו ישראל לזייף שטרות, אלא שחכמים הצריכו קיום, לא הצריכו קיום אלא היכא שיש ערעור.

ואמנם כיון שמצינו שלרשב"ג מודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו, ולחכמים צריך לקיימו (בשניים אדוקים בשטר, וכדלהלן), ממילא צריך להפוך את השיטות.

או דנימא שנחלקו אם הטוען שיש לו כמה ראיות **צריך לברר את כולם** וממילא כאן אף שמספיק עידי חזקה, מ"מ כיון שטען שיש לו שטר חייב להביא גם שטר, או לא דאין אדם צריך לברר את כל הטענות שטען, אם גם בלי טענה זו היה זוכה, וממילא כאן מספיק עידי חזקה, או שטר מכירה. וכמו שמצינו שאע"פ שהמלוה את חבירו בעדים א"צ לפורעו בעדים, מ"מ אם טוען פרעתין בפני פלוני ופלוני, צריך להביאם להעיד, ואמנם אם באו ואמרו לא היו דברים מעולם, נשבע הלואה שפרעו ופטור, דכל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה. וכתבו התוס' (ד"ה אלא) שלרשב"ם אם לא מברר מפסיד (וי"א שלרשב"ג היינו דווקא כשלא הביאם כלל, אבל אם הביאם והכחישוהו הוחזק כפרן). ולר"ת אם הביאם והכחישוהו הפסיד, ואם לא הביאם כלל לא הפסיד, והתוס' מצדדים בתירוץ אחד שאפילו אם הביאם והכחישוהו אינו מפסיד.

שניים אדוקים בשטר, וטוען המלוה שהשטר שלו וממנו נפל והלואה מצאו, והלואה טוען שפרע את החוב וממנו נפל השטר, אם השטר מקוים יחלוקו לכו"ע, כמו בשניים אוחזים בטלית, ואם השטר אינו מקוים, לרבי יתקיים השטר בחותמיו, דמודה בשטר שכתבו צריך לקיימו, ולרשב"ג יחלוקו, דמודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו.

אם כותבים שובר, ודין שטר מאוחר או מוקדם

להלן יבואר האם כותבים שובר על פריעת מקצת החוב, או על פריעת כל החוב כאשר המלוה אומר שהשטר אינו בידו, או שהשני יכול לטעון שאינו רוצה לשמור את שוברו. וכן יבואר דיני שטרות שנכתבו על זמן מאוחר יותר מההלואה או על זמן מוקדם יותר, האם הם כשרים.

ק"ע: מי שפרע מקצת חובו ויש לחוש שיתבע המלוה את כל החוב ע"י השטר, לרבי יהודה יחליף את השטר, ואין כותבים שובר כדי שלא יהיה צריך לשומרו מהעכברים. ולרבי יוסי כותבים שובר, וישמור שוברו, כדי שלא יורע כח המלוה דעבד ליה לאיש מלוה. ובברייתא איתא שלרבי יהודה **העדים** קורעים את השטר הראשון, וכותבים שטר חדש מהזמן הראשון, ולרבי יוסי ישאר השטר אצל המלוה וכותבים שובר, כדי שלא יכוף את הלואה לפרוע את שאר החוב, שדואג פן יפסיד שוברו, וכדי שהמלוה יוכל לגבות מהזמן הראשון (וטענה זו היא רק אם רבי יהודה סובר שכותבים שטר מהזמן השני). ורב אמר שלהלכה **בית דין** הם קורעים את השטר וכותבים שטר חדש מהזמן הראשון, ואף דשמיע ליה לברייתא הנ"ל לא הדר ביה, דבי"ד אלימי לאפקועי ממונא דהפקר בי"ד הפקר, אבל העדים שכבר עשו שליחותם וכי חוזרים ועושים שליחותם, דמי נתן להם כח לעשות שטר אחר. רשב"ם. והתוס' (ד"ה אלא) כתבו שמשמע שאם לא היו כותבים שטר אחד היו יכולים לכתוב שטר אחר, וזה ודאי לא נכון, דהוי מלוה על פה וזה שטר מוקדם דפסול,

אלא כוונת הגמרא שאע"פ שכבר כתבו שטר וכבר חל שעבוד על ידם, אין יכולים לכתוב שטר אחר כמו הראשון, ואפילו אם הלוח מצוה להם לכתוב אין סברא להתיר, מפני שיאמרו ששטר מוקדם כשר, אבל כאשר ב"ד יעשו זאת יתלו ההכשר בכח ב"ד להפקיע ממון, ולא יבוא לחתום בשטר מוקדם. עוד כתבו התוס' (ד"ה אין הלכה) שרב ורבי יהודה נחלקו האם צריך ב"ד או שמספיק עדים, אבל רב נחמן הבין שנחלקו האם כתיבת בית דין מועילה לגבות מהזמן הראשון או לא. ובנמחק שטר חובו וב"ד כתבו שטר חדש, יותר נראה שכותבים מהזמן הראשון, וכ"כ ר"י ורשב"ם. ואין להקשות למה בנמחק צריך בית דין, ולרבי יהודה הכא סגי בעדים, דהתם לא נכתב מדעת הלוח, ופעמים יתבע ממנו שנית, אבל כאן שנכתב מדעת הלוח סגי בעדים.

קע"א. ואף שמצינו שעדים כותבים י' שטרות על שדה אחת, איירי בשטר מתנה, או בשטר שאין בו אחריות, וכותבים בשטר שאין בזה אחריות, אבל שטר שאפשר לגבות בו מלקוחות אין להם כח לחזור ולכתוב.

שטר מאוחר - בסתם שטר מאוחר לרבי יהודה כשר, ולא תצא מזה תקלה כדלהלן כיון שאין כותבין שובר, ולרבי יוסי פסול, דכיון דכותבין שובר יצא מזה תקלה, שיטען שזו הלואה מאוחרת יותר מהשובר, ויחזור ויגבה את כל החוב, אבל שטר שהתאריך שבו חל בשבת או ב' תשרי, לכו"ע כשר, דמוכח מתוכו שלא נכתב ביום זה, ולכן תולים שהוא מאוחר, ואין תולים שהוא מוקדם ושטר מוקדם פסול, דמדאורייתא עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד, ורבנן הצריכו קיום, ש"מ שהבא לפסול שטר צריך להביא ראיה, וכן מצינו שאם אומרים על העדים עימנו הייתם כשר, דחיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו. וכתבו התוס' (ד"ה שאם) שלפי ההוה אמינא שרבי יוסי פוסל בשטר כזה, בשלמא יום הכיפורים כיון שמזכיר היום בשבוע ודאי לא טעה בזה, אבל בשבת יש להכשיר שמא טעה בקביעא דירחא. וצ"ל דמייירי שעבר רובו של חודש, שכבר ודאי שמע מתי היה ר"ח, כמבואר בסנהדרין מ"א: .

קע"א: אם כותבים שובר על כל החוב - לרב הונא בריה דרבי יהושע אם הלוח פרע את כל החוב לכו"ע אין כותבים שובר, דהמלוה אפסיד אנפשיה שלא שמר את השטר. והגמ' אומרת שזה לא נכון, שהרי היה מעשה שפרע אחד את כל החוב, ולא רצו לכתוב שובר מפני שלרב ושמואל אין כותבין שובר, ואמרו שלדעת רבי יוחנן ור"ל ורבי אילעא כותבין שובר, וכן מסתבר שאל"כ אם יאבד המלוה את השטר, ירויח הלוח וישמח באכילת ממון אחרים חינם. ואב"י שואל שגם אם כותבין שובר נחשוש שיאבד השובר וירויח המלוה וישמח. ורבא מתרץ דעבד לוח לאיש מלוה. וכתבו התוס' (ד"ה מתקיף) שנראה שאב"י קיבל את תשובת רבא.

דין שטרות מוקדמים או מאוחרים -

שטרי חוב המוקדמים פסולים, כיון שיכול לטרוף לקוחות שקנו לפני ההלואה, וזה שלא כדין, ולכן השטר פסול ואינו גובה בו גם מהזמן האמיתי, ודין זה הוא לכו"ע כשכתבו בשטר תאריך מוקדם ליום כתיבתו, אבל כתב בניסן תאריך של ניסן ולא לוח עד תשרי, יש פוסלים, ויש מכשירים דס"ל עדין בחתומיו זכין לו, ושטרי חוב המאוחרים כשרים.

ואמר רב המנונא שדווקא שטרי הלואה מאוחרים כשרים, אבל שטרי מקח וממכר מאוחרים

פסולים, דיש לחוש שימכור ע"מ שאם יהיה לו כסף יחזור ויקנה ממנו, ובאמת יחזור ויקנה את הקרקע מהלוקח, לפני הזמן הכתוב בשטר, ויאמר הלוקח שנאבד לו שטר הקנין, ויכתבו לו שובר, ויטען הלוקח שקנה ממנו אחרי שמכרה לו, אבל בשטרי הלואה אין לחוש שיטען שהשובר הוא של הלואה אחרת מוקדמת יותר, דס"ל שאין כותבים שובר.

והאידינא שכותבים שובר, צריך לכתוב בשטר מאוחר "לא בזימניה כתבתיה אלא אחרנהו וכתבנהו", ואחרי שאמר רב ספרא לסופריו לכתוב בשובר את הזמן הכתוב בשטר, ואם לא יודעים שלא יכתבו תאריך כלל, ממילא אין לחוש שיטען שהשובר הוא של הלואה אחרת, ואפי' רבי יוסי מכשיר בזה, ואף שהאידינא לא עבדינן הכי, מ"מ חכמים תיקנו שיוכל לעשות כך, ואם לא עשה איהו דאפסיד אנפשיה.

קע"ב. כתיבת זמן בשטרי אקנייתא - אם יודעים מתי נעשה הקנין, שיכתבו זמן זה בשטר, ודין זה שייך בשטר מתנה בלא אחריות, או בשטר מכירה אפי' עם אחריות, דדינו לטרוף לקוחות כבר מזמן המכירה כיון שמכירה בעדים יש לה קול אף בלי שטר, (אבל בהלואה דבצינעא יזיף אין קול בלי שטר ואין לכתוב אלא את זמן הכתיבה, מפני שאין שעבוד אלא מזמן הכתיבה, ואפי' נכתב ביום ונחתם בלילה הוי מוקדם ופסול), ואם לא יודעים מתי נעשה הקנין, יכתבו את יום הכתיבה, כדי שלא יהא מחזי כשיקרא. ומטעם זה יש לכתוב בשטר הלואה או מכירה או מתנה או זכרון עדות את מקום כתיבתו, אע"פ שמעידים על מקום אחר, כגון בהיני ושילי אע"פ שהם קרובים זו לזו, ורגילים תמיד להיות שם ושם. תוד"ה כתבו), כדי שלא יהא מחזי כשיקרא.

מלוה שרוצה שיחליפו לו את השטר -

מלוה שרוצה שיכתבו לו שתי שטרות של חמישים במקום שטר אחד של מאה, אין שומעים לו, דניחא למלוה שיזדרז הלוח לפרוע הכל כדי שלא יצטרך לשמור שוברו, וניחא ללוח שהשטר שבידי המלוה יפגם דאינו נפרע על ידו אלא בשבועה.

ואם המלוה רוצה שיעשו לו שטר אחד של מאה במקום שתי שטרות של חמישים, אין שומעים לו, דניחא למלוה שלא יפגם שטרו, וניחא ללוח שיוכל לפרוע חמישים, ולכן אף אם יודעים שהשטר אינו פרוע אין שומעים לו. תוד"ה עבידו.

ואם המלוה רוצה שיעשו לו שטר אחד של חמישים במקום שטר של מאה, אין שומעין לו, דחיישינן שפרע מקצת וכתבו שובר, ויבוא לגבות בשטר זה ויטען שזו הלואה אחרת.

חלוקת ירושה - אם האב השאיר מרחץ ובית הבד, אם הם להשכרה הרווח לשניהם, ואם הם לשימוש יכול העשיר לומר לעני שיקנה עבדים ויתרחצו שם, או שיקנה זיתים ויעשם בבית הבד, ואינו יכול להביא אנשים מבחוץ, אלא כאותם אנשים שהכניס האב, ואף למ"ד שיכול לכפות ולמר גוד או אגוד, שאני הכא דגוד איכא אגוד ליכא.

שני יוסף בן שמעון בעיר אחת

להלן יבואר מה עושים כאשר באותה עיר יש שני אנשים ששמום ושם אביהם זהה, כיצד אפשר לגבות מהם ע"י שטר, והאם הם יכולים לגבות מאחרים או זה מזה, ומה יעשו כדי שלא יהיה ספק על מי נכתב השטר.

שני יוסף בן שמעון הגרים באותה עיר, אין אחר יכול להוציא עליהם שטר חוב, דכל אחד דוחה אותו לשני, אא"כ יש עדים.

כיצד יעשו - ישלשו – יכתבו שם אבי אביו, ואם היו משולשים יכתבו סימן – גוף או לבן או גיחור, ואם היו סימניהם שוים יכתבו כהן, ואם שניהם כהנים יכתבו ד' דורות.

קע"ב: שטר שכתוב בו אני פלוני בן פלוני לויית ממך ואדם אחד מוחזק בו וטוען שהוא המלוה, לרב הונא ממך היינו אפי' מריש גלותא או משבור מלכא, ושמא אדם אחר הלוח והשטר נפל ממנו. רשב"ם. והתוס' (ד"ה מינך) מבארים שרב הונא הסתפק אם המוחזק בשטר חוב זה יכול לגבות על ידו אפילו אם מוחזק בשטר אדם כריש גלותא או שבור מלכא שאין דרכם להלוות. ולרבה ממך היינו ממחזיק השטר, וכמו שאמר אבא שאול שגט שאין בו זמן דדינו שהוא פסול ואם נישאת הולד כשר, ואם כתוב בו גירשתיה היום, מעידים על פיו על היום שיצא בב"ד, דהיום היינו היום שהגט יוצא בו בב"ד, וזה זמן גמור, ואין לומר שאבא שאול סובר כרבי אלעזר דעדי מסירה כרתי, ולדבריו גט שאין בו עדים או זמן כשר, דהע"מ מעידים על הגט והזמן, ואין חותמים אלא מפני תיקון העולם, ואין כותבים זמן אלא משום פירי או שמא יחפה, וכשיש עדים אין חשש זה, (ומה שאבא שאול מצריך לכתוב היום, אינו משום זמן, אלא משום דבעי ידיים מוכיחות שנתגרשה משה שקיבלה את הגט, ואין כוונתו לגרשה עוד שנה או שנתיים. רשב"ם. ולתוס' (ד"ה עדי מסירה) רק כשעושה תנאי ורוצה שזמנו של שטר יוכיח שכוונתו שיחול מהיום ולא רק כשיתקיים התנאי, רק אז צריך לכתוב 'היום'), אבל בשטר שכתוב לו לויית ממך חושישים לנפילה, ואין חושישים שהגט נפל מאחר, ואב"י סובר שלנפילה דחד לא חיישינן ולנפילה דרבים חיישינן (לרשב"ם הכונה שנפל דווקא שנפל דווקא מיוסף בן שמעון אחד, ומצאו דווקא השני. ולתוס' (ד"ה לנפילה) הכונה שאין חושישים לנפילה מאדם אחד, משא"כ אם יכול ליפול מכל בני האדם שבעולם.

אם שני יוסף בן שמעון יכולים להוציא שטר חוב על אחרים - במתני' משמע שיכולים, דאין חושישים לנפילה. ובברייתא איתא שאין יכולים, ונחלקו אם אותיות נקנות במסירה, דלנפילה לא חיישינן, אלא י"ל שמסרו לו וקנה את החוב, או שאין אותיות נקנות במסירה, ויטען למחזיק שהשטר פקדון אצלו, ולמלוה יטען אין השטר בידך, אמנם אם כתבו הרשאה זה לזה ישלם לו בעל כרחו. או שלכו"ע אותיות נקנות במסירה בלי שטר מכירה אחר, ונחלקו האם הקונה שטר צריך להביא ראיה שמסרו לו לקנין ולא לפקדון, כשיטת אב"י, או שא"צ להביא ראיה והשטר בחזקת המחזיק כשיטת רבא.

קע"ג. אב"י מוכיח שהלוקח צריך להביא ראיה ממה שאם אחד מהאחים מוציא שטר חוב של

אביו, צריך להביא ראיה. ורבא דוחה דשאני אחים דשמטו מהדדי. וללישנא בתרא רבא מדייק משם שדווקא אח צריך להביא ראיה לפי ששמטי מהדדי, אבל בעלמא לא, ואביי דוחה דקמ"ל שאפי' אחים לא זהירים.

אם שני יוסף בן שמעון יכולים להוציא שטר חוב זה על זה - לתנא דמתני' אין יכולים, ויש ברייתא שסוברת שיכולים, דס"ל אין כותבין שטר ללוה אם אין מלוה עימו, וא"כ מסתמא שניהם היו שם, ולא הקפידו זה על זה, ולנפילה הא לא חיישינן. ולתנא דמתני' כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עימו, וממילא יש לחוש שיכתבו שטר ויגבה בו מיוסף בן שמעון השני.

שטר על יוסף בן שמעון שכתבו גם את הדור השלישי, ומצא אחד בין שטרותיו שובר על יוסף בן שמעון שאינו משולש, שטרות שניהם פרועים, ואע"פ שסימפון היוצא מתחת יד המלוה פסול, איירי הכא שהשטר נמצא בין שטרות קרועים, דהורע כוחו.

מי שלוה משני יוסף בן שמעון ומצא שובר שכתוב בו שטרו של יוסף בן שמעון עלי פרוע, שטרות שניהם פרועים, דיד בעל השטר על התחתונה, ואם כתבו הרשאה זה לזה נראה שיכולים לגבות חוב אחד, אא"כ טוען שפרע לשניהם והשובר נכתב בסתמא על שניהם.

מה הדין כשיש ספק איזה שטר פרוע-

האומר לבנו שאחד משטרותיו פרוע ואינו יודע איזה הוא, וציווה כך בשעת מיתתו, ואמר שהלוה האמין לו, והוא לא רוצה ליענש, כל השטרות פרועים חוץ מאותם שיודו שלא פרע להם, ואם יש שתי שטרות של אחד, הגדול מביניהם פרוע, דשטר משמע אחד ולא שניים.

האומר לחבירו שטרך שבידי פרוע, הרי השטר הגדול שיש בידו עליו פרוע, אבל אם אמר חוב שלך פרוע דמשמע כל החובות ואפי' בשטרות הרבה, כל השטרות פרועים, דיד בעל השטר על התחתונה, אבל בכותב שדי מכורה לך, מכר אין הגדולה מכורה, ואם כתב שדה שיש לי מכורה לך, אין כל השדות מכורות, דהמוציא מחבירו עליו הראיה.

דיני ערב

ערב זהו אדם שאינו הלוה והוא קיבל על עצמו לפרוע את ההלוואה. ולהלן יבואר כיצד חל שעבוד הערב, ובאיזה אופן נפרעים מן הערב רק כשהלוה לא משלם, שיש בזה חילוקי דינים בין ערב רגיל ל'ערב קבלן' או ערב, ומתי יתומים חייבים לשלם לערב שפרע את חובם.

קע"ג: אם יכול להפרע מן הערב תחילה-

בסתמא אין המלוה נפרע מן הערב תחילה, עד שיתבע את הלוה בבי"ד ויחייבוהו ולא יהיה לו מה לשלם, ובטעם הדבר אמרו רבה ורב יוסף "גברא אשלימת לי, גברא אשלימי לך" והרי הוא לפניך לתבוע ממנו, ורק אם ימות או יברח אני ישלם, ולרב נחמן אין בזה טעם דא"כ מה מהני ערבות, אלא הכונה היא שלא יתבע את הערב תחילה, דלא נעשה ערב אלא שאם ימות או ימאן לבוא לבי"ד או שיחייבוהו בי"ד ולא יהיה לו ממה לפרוע,

יפרע הלוה. ובי דינא דפרסאי נפרעים מהערב תחילה.

מנין לערב שמשתעבד באמירה בלא קנין, לרב הונא לומדים מ"אנוכי אערבנו מידי תבקשנו", ולרב חסדא שם זה קבלנות, דכתיב "תנה אותו על ידי ואני אשיבנו אליך" כאילו קיבלתיו ביד. לרב יצחק לומדים מ"לקח בגדו כי ערב זר", ואומר "בני אם ערבת לרעך" וכו'.

לאמימר שעבוד ערב תלוי אם **אסמכתא קניא**, דכל "דאי" הוי אסמכתא, ולרב אשי אף למ"ד אסמכתא לא קניא, בההוא הנאה דקא מהימן ליה גמור ומשעבד נפשיה בלב שלם, ושלוחותא דערב קא עביד מלוה, כאילו הוא עצמו הלוה.

אם אמר ע"מ שאפרע ממי שארצה, לא יפרע מן הערב אא"כ אין נכסים ללוה, וערב קבלן אע"פ שיש נכסים ללוה יפרע מהקבלן אם ירצה, ולרשב"ג גם בזה אם יש נכסים ללוה לא יפרע מן הערב, ואין הלכה כרשב"ג, דכל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו, חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה.

וכתבו התוס' (ד"ה חסורי) שיש חמש מדות בערבות: א' המלוה על ידי ערב ולא התנה ממי שארצה אפרע, תובע את הלוה תחלה בבי"ד, בין שיש לו ובין שאין לו, ואם לא יוכל לכופו ללוה ולא ציית דינא נכנס לביתו של ערב. ב' אם התנה ממי שארצה אפרע ואין ללוה קרקעות, אם ירצה נפרע מן הערב תחילה, ואם ירצה יתבע את הלוה תחילה, דהתנה שהדבר תלוי ברצונו. ג' אם יש קרקעות ללוה, אף בהתנה ממי שארצה אפרע נפרע מהלוה תחילה. ד' ערב קבלן, והיינו שאמר תן לו ואני נותן לך, בין יש לו נכסים ללוה בין אין לו נפרע מן הערב תחילה. ה' נושא ונותן ביד, נפרע מן הערב ולא מן הלוה, שאין למלוה על הלוה כלום, ואם אין שום דבר להפרע לערב חוזר על הלוה מדין שעבודא דרבי נתן. עוד כתבו התוס' שכל ערבות צריכה קנין, חוץ מקבלן וערב בשעת מתן מעות, וקבלן היינו תן לו ואני אתן לך, אי נמי שאינו מזכיר לשון הלוואה אלא לשון פרעון, והקנין הוא בכליו של קונה, וכגון סודר שיש בו לפחות שלש על שלש, דבציר מהכי לא מהני אם אינו כלי, ואין חילוק בין עור לשק. עוד כתבו התוס' שאם כתוב בשטר שנעשה פלוני בן פלוני קבלן, הוי קבלן אע"ג דלא כתב בו תן לו ואני נותן לך.

קע"ד. מהו לשון ערבות ומהו לשון קבלנות-

הלוהו ואני ערב לכו"ע זהו לשון ערבות, הלוהו ואני פורע, הלוהו ואני חייב, הלוהו ואני אתן, לרב הונא ורב יצחק הם לשון ערבות, דהא לשון הלוואה קאמר, ולרב חסדא הם לשון קבלנות, תן לו ואני קבלן, תן לו ואני פורע, תן לו ואני חייב, לרב הונא ורב יצחק ורב חסדא הם לשון קבלנות, ולרבא הם לשון ערבות, דמשמע אני יפרע בשבילו אם הוא לא יפרע, וה"ה שלפי רבא תן לו ואני קבלן זה לשון קבלנות, ואם אמר תן לו ואני נותן לכו"ע זה לשון קבלנות, והלכה כרבא שרק בתן לו ואני נותן זה לשון קבלנות, ולאמימר בכהאי גוונא אין למלוה על הלוה כלום, והגמ' אומרת שהלוה לא נפטר, אלא כשהערב נשא ונתן ביד.

רב חנין בריה דרב ייבא סילק מלהיות דיין, דיין שהוריד את המלוה לנכסים לפני שתבע את הלוה, ואמר רבא שטעמו דנכסי האדם ערבים על חובו, דכתיב "אם אין לך לשלם למה יקח משכנך תחתיו", וכתיב "יוציא אליך את העבוט החוצה" ואין נכון לתבוע את

הערב לפני הלוה שמא יפרע הלוה עצמו, וכמו כן אין לזלזל בנכסיו קודם שרואים שאינו יכול לסלקו במעות.

ערב של יתומים שפרע לפני שהודיע ליתומים, אינו יכול לגבות מהיתומים עד שיגדלו, לרב פפא הטעם הוא דפריעת בעל חוב מצוה, והערב נעשה בעל חוב ומצוה על היתומים לפרועו, ויתמי לאו בני מיעבד מצוה נינהו, וכשיגדלו יעשה עמם דין, ולרב הונא בריה דרבי יהושע יתמי בני מיעבד מצוה נינהו, אלא הטעם הוא דאימור שאביהם בחייו צררי אתפסיה למלוה כדי לפטור את הערב, ובמלוה ע"פ חושיים לצררי, ונ"מ כשהלוה הודה בשעת מיתתו, או שנידוהו ומת בנידויו ולא רצה לפרוע בחייו, ולהלכה כשנידוהו ומת בנידויו או שהלוה הודה חייבים היורשים לשלם בקטנותם, והא דאמר רבא אין נזקקים לנכסי יתומים אא"כ ריבית אוכלת בהם, לא איירי בשהחייב מודה, דכאומר תנו דמי, וגובה ממקרקעי דיתמי, ובזמן הזה דליכא מקרקעי כ"כ גובה אף ממטלטלי. וכתבו התוס' (ד"ה מקמי) שאם היתומים לא רוצים לפרוע את חוב אביהם חייב הערב לפרוע, ואינו יכול לומר שימתין שיגדלו, כמו שכל ערב לא יכול לומר שימתין שהלוה ישכיר את עצמו ויקנה נכסים.

קע"ד: ערב שבא עם השטר חוב אינו גובה

מהיתומים עד שיגדלו, ואז ישבע ויפרע מהם, אא"כ כתב בו המלוה התקבלתי, דאז חשיב הערב מוחזק בשטר. ובזה מודה רב פפא, כיון שטרח וכתב ליה התקבלתי. וכתבו התוס' (ד"ה ואם) דלרב הונא ניחא, דמיירי כשהחייב מודה, ועי' 'התקבלתי' הוי כמלוה בשטר שגובה גם מהיתומים. ובאופן אחר ביארו התוס' שרב הונא ניחא, דאין דרך להתפס צררי לערב, ולרב פפא מועיל אם כתב הלוה לערב 'התקבלתי', והיינו כאילו הערב הלוה ללוה, דבכהאי גוונא לא חיישינן שהתפס צררי לא למלוה ולא לערב, אבל מלוה בשטר לא מהני לגבות מן היתומים.

ערב על חוב לעכו"ם שפרע לעכו"ם לפני שתבע את היתומים, בשם רבא אמרו דכיון שהעכו"ם הולך לערב לא חיישינן לצררי דחושש שיגבה גם את הצררי וגם מהערב, ולרב אשי חיישינן לצררי, דכיון שהעכו"ם הולך לערב, לא היה מסכים להיות ערב בלי צררי.

הערב על כתובת אשה וגירשה בעלה ואין לו נכסים וצריך הערב לפרוע, לרשב"ג ידירנה הבעל הנאה על דעת רבים דאין לו הפרה, שמא עשו קנוניא על נכסיו וכוונתו להחזירה ולאכול כתובתה.

מעשה במשה בר עצרי שהיה ערב על כתובת כלתו, ובנו רב הונא היה ת"ח עני, ואמר אביי שיגרש את אשתו, שלא בבי"ד - כדי שלא ידירוהו הנאה, ואחרי שיגבה את הכתובה מאביו יחזירנה, דשמא יפרע הערב בלא בי"ד ובלא שידירנה. (תוד"ה אטו). ולבסוף התברר שהוא כהן, דבתר עניא אזלא עניותא. ואף שהמשיא עצה למכור בנכסים כרשב"ג הרי זה רשע ערום מפני שמתעבר על ריב לא לו ומבטל דעת הנותן (באמר אחריו לפלוני, ומ"מ חלה המכירה, דאין לשני אלא מה ששייר ראשון), בנו שאני, וצורבא מרבנן שאני.

דין ערב וקבלן, בכתובה ובהלוואה- ערב דכתובה לכו"ע לא משתעבד, קבלן דבעל חוב לכו"ע

משתעבד, קבלן דכתובה וערב דבעל חוב י"א שמשתעבד רק אם יש נכסים ללוה, אבל אם אין לו נכסים לא גמר בליבו להשתעבד כדי להפסיד, ואינו אלא פטומי מילי, (אמנם אבא לבנו משתעבד), וי"א שבכל גוונא משתעבד. ולהלכה כל ערב משתעבד אע"פ שאין נכסים ללוה, חוץ מערב דכתובה שאינו משתעבד אפי' אם יש לבעל נכסים, דמצוה הוא דעבד ואין כוונתו לפרוע אלא לזווגם, שע"י ערבות זו מתרצים, ולאז מידי חסרה דטב למיתב טן דז מלמיתב ארמלו. וכתבו התוס' (ד"ה בר) שלפי זה רשב"ג מייירי באב לגבי בנו דמשעביד נפשיה.

שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי

להלן יבואר האם שכיב מרע שאמר 'מנה לפלוני בידי' נאמן כנגד הקדש אם הקדיש כל נכסיו, או כנגד היורשים, או שאינו נאמן.

שכיב מרע שהקדיש את כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי, אם יש שטר נאמן, דחזקה אין אדם עושה קנוניא על ההקדש, אבל אם אין השטר מקוים אינו נאמן, דאדם עשוי שלא להשביע את עצמו. וכתבו התוס' (ד"ה שכיב מרע) דמייירי שהשכיב מרע הקדיש את נכסיו כשהיה בריא, (דאל"כ תפשוט מהכא ששכיב מרע שעמד אינו חוזר, דאל"כ מה שייך קנוניא, והרי יכול לחזור בו מיד), וכשהיה שכיב מרע אמר מנה לפלוני בידי, דאם הוא בריא עכשיו אינו נאמן שמה זה קנוניא, אבל כשהוא שכיב מרע נאמן כיון שאין אדם חוטא ולא לו. עוד כתבו התוס' (ד"ה אדם) דמייירי כשאותו פלוני לא תבעו, אבל בתבעוהו והודה חייב, דבכהאי גוונא לא שייך לומר שאמר כן כדי שלא להשביע את בניו, וטענת משטה הייתי בך לא טוענים לשכיב מרע כיון שאין אדם משטה בשעת מיתה (אבל לבריא טוענים משטה הייתי בך), וטענת אדם עשוי שלא להשביע את בניו טוענים לו, כמו בטענת אדם עשוי שלא להשביע את עצמו.

קע"ה. שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי, אם אין שטר אין גובים מהיורשים, דמלוה ע"פ אינו גובה מיורשים או מלקוחות, (ואף דדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמו, זה דווקא כשנותן מתנה, כדי שלא תיטרף דעתו עליו, ולא כשאומר שהוא חייב. תוד"ה ורב). ואם יש שטר מקוים נותנים, ואם השטר אינו מקוים והחייב מודה, אם אמר תנו נותנים דקיימיה לשטרא, ולא משום מצוה לקיים דברי המת, דא"כ לא יתנו אלא לאחר מיתה, ואם לא אמר תנו אין נותנים דלא קיימיה לשטרא, ואדם עשוי שלא להשביע את בניו שרוצה שלא יחזיקו אותו את בניו כעשירים, ואינו גובה עד שמקיים את השטר.

וכתבו התוס' (ד"ה הא דמקויים) דבלא הנאמנות של השכיב מרע, ובלא הסברא שאין אדם חוטא ולא לו ששייכת דווקא בשכיב מרע, גובה ע"י השטר, דבי"ד יקיימוהו, ומה שצריך את הסברות הנ"ל זה לענין לגבות בלא שבועה, דבלאו הכי אף בבא להפרע מהקדש בעי שבועה. עוד כתבו התוס' (ד"ה הא דלא מקוים) שבשטר שאינו מקוים ואמר מנה לפלוני בידי, אומרים שאמר כן כדי שלא להשביע את בניו, אבל בשטר מקוים לא אמרינן הכי, מפני שיהיו סבורים שלא פרעו.

נאמנות היורשים על פרעון - רבה אמר שאם שכיב מרע אמר מנה לפלוני בידי, נאמנים היורשים לומר פרענו, ואם אמר תנו מנה לפלוני אין נאמנים לומר פרענו, והגמ' אומרת שמסתבר לומר הפוך, דאם אמר תנו מסתבר שעשו כדבריו,

אלא הכי איתמר, שאם אמר מנה לפלוני בידי, וטוענים היתומים שאביהם אמר להם פרעתי, נאמנים, דתולים שנזכר שפרע ולכן לא רצה לומר להם תנו, אבל אם אמר תנו מנה לפלוני, וטוענים היתומים שאמר להם שפרע, אין נאמנים, דאם באמת פרע לא היה אומר להם תנו. וכתבו התוס' (ד"ה חזר) שבאמר תנו מנה לפלוני נאמנים הבנים לומר שאמר להם אביהם פרעתי קודם ההודאה, דנאמן במיגו שהיה יכול לומר פרעתי אחרי ההודאה (דאדם נאמן בטענה כזו אלא שהוא חייב שבועת היסת מדרבנן). ולר"ת ורבינו חננאל אין המתחייב נאמן לומר שטעה בחשבון ולכן הוא חוזר בו, אא"כ מי שהוא חייב לו מודה שהיתה טעות, ולתוס' נאמן במיגו שהיה אומר שפרע אח"כ גם אם הם לא מודים לו אא"כ היה קנין דחשיב כ'תנו' דהכא. וי"מ שדווקא בשכיב מרע שאין דעתו מיושבת תולים שנזכר, אבל בבריא אינו נאמן כלל בטענה זו.

שכיב מרע שהודה שטען לו בעל חובו מנה לי בידך, ואמר הן, דבעלמא יכול לטעון משטה אני בך, הכא א"צ לומר אתם עידי, דאין אדם משטה בשעת מיתה, וא"צ לומר כתובו, אע"ג דבעלמא הודאה בפני שניים וצריך לומר כתובו, דדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמו, והיינו שיש דין נוסף בשכיב מרע (מלבד הדין הרגיל שא"צ קנין), דהוי כאילו אמר כתבו. תוד"ה ודברי.

אי שעבודא דאורייתא

להלן יבואר האם גובים חוב מנכסי הלوه שמכרם לאחרים או שהורישם לבניו, מדאורייתא ומדרבנן.

מלוה בשטר גובה מנכסים משועבדים –מכורים, ואפי' אם לא כתוב בשטר אחריות אמרינן אחריות טעות סופר. מלוה בעדים או בכתב ידו, גובה רק מנכסים בני חורין, דבעינן גם שטר וגם עדים כדי שיצא הקול, ובלא קול לא אמרינן שהלקוחות אפסדו אנפשייהו. וכתבו התוס' (ד"ה המלוה) שרש"י (גיטין נ"א.) כתב שי"א שמלוה על פה שהיא קצובה גובה ממשעבדי, וכאן מבואר שלא כדבריו, ושם מדובר דווקא באכילת פירות ומזון האשה והבנות, משום דקלא אית להו.

קע"ה: לעולא שעבודא מדאורייתא דכתיב "ויציא אליך העבוס" וה"ה למקרקעי, ואף מלוה ע"פ גובה ממשועבדים, ואמרו חכמים שלא יגבה משום פסידא דלקוחות שאינם יכולים להזהר בדבר שאינו ידוע, אבל בשטר גובה, דאינהו אפסדו אנפשייהו. והקשו התוס' (שם) דאם שעבודא דאורייתא איך מודה במקצת נשבע, והרי אין נשבעים על כפירת שעבוד קרקעות. ותירצו דמייירי שמחל שעבודו, אי נמי בדליכא עדים, דדווקא בעדים שעבודא דאורייתא, ולא במודה על פי עצמו.

לרבה שעבודא לאו דאורייתא, ו"ויציא אליך העבוס" איירי במשכנו שלא בשעת הלוואתו, ואף בשטר מדאורייתא אינו גובה ממשועבדים, ואמרו חכמים שיגבה כדי שלא תנעול דלת בפני לווי, ומלוה ע"פ אינו גובה, דלית ליה קלא. ואף שרבה אמר שיורשים שגבו קרקע על חוב, נוטל בזה היורש פי שניים, דקרינן ביה "בכל אשר ימצא לו", אבל במעות לא, (ואין לומר איפוך, שהרי עולא אמר שמדאורייתא בעל חוב דינו בזיבורית דכתיב "והאיש אשר אתה נושה בו יציא" ודרכו להוציא פחות שבכלים. וכתבו התוס' (ד"ה דבר תורה) דמדקאמר דבר תורה בעל חוב דינו בזיבורית מבואר דס"ל ששעבודא דאורייתא,

דמשמע דמייירי בקרקע, והיינו מלקוחות, דמהלוה עצמו פשיטא שגובים מדאורייתא, ואם אין לו מעות חייב לתת סובין או קרקע, עוד כתבו שמהרשב"ם משמע שהמחלוקת אם שעבודא דאורייתא היא על הלوه עצמו, וקשה דאצל הלوه ודאי שעבודא דאורייתא, ועוד דשלא בשעת הלואה זה גבית חוב וכ"ש דהוי דאורייתא), טעמא דבני מערבא קאמר, וליה לא ס"ל, אלא ס"ל שבכור אינו נוטל פי שניים לא בקרקע ולא במעות, דשעבודא לאו דאורייתא.

לרב ושמואל מלוה על פה אינו גובה לא מיורשים ולא מלקוחות, דשעבודא לאו דאורייתא. ואף שמלוה בשטר גובה מן היורשים אע"ג דשעבודא לאו דאורייתא, מלוה על פה אינו גובה, כיון שהמלוה בעדים בלא שטר מראה שאינו חושש לקול לגבות מלקוחות, משום הכי לא תיקנו חכמים שיגבה מן היורשים. תוד"ה אינו.

לרבי יוחנן וריש לקיש מלוה על פה גובה בין מיורשים בין מלקוחות, דשעבודא דאורייתא.

לרב פפא להלכה גובה מן היורשים כדי שלא תנעול דלת בפני לווי, ואינו גובה מהלקוחות דלית ליה קלא. והקשו התוס' (ד"ה לא) שמשמע כאן שגובין מהיורשים יותר מהלקוחות, ובב"ק (י"א:) מבואר שגובים חוב מן העבדים אפילו מלקוחות בעשאו אפותיקי, ומשמע שמיתומים לא גובים. ותירצו שמלקוחות גובים יותר מיורשים, דמוכר שדהו בעדים גובה הלוקח מנכסים משועבדים, דאפסודי אפסדי אנפשייהו, דעשו חוצפה לקנות דבר שיש עליו קול שהוא משועבד, ואינו גובה מן היורשים, כיון שבהם לא שייך טעם זה. אך כתבו שנראה שבמוכר שדהו בעדים גובה גם מן היורשים, דאית להו קלא, כמו שמלוה בשטר לרב ושמואל גובה מן היורשים, משום נעילת דלת, וטעמא דנעילת דלת שייכת גם במקח וממכר משום תקנת השוק (כדמצינו שא"צ דרישה וחקירה בכל דיני ממונות משום שלא תנעול דלת בפני לווי, בין בדיני ירושה בין בדיני מקח), וגם בגבית חוב מעבדים גובים גם מיתומים. עוד כתבו התוס' (ד"ה גובה) שרב פפא לא פירש למה מלוה על פה גובה מן היורשים ולא מלקוחות, ובקידושין י"ג: מבארת הגמרא הטעם שגובה מן היורשים משום דשעבודא דאורייתא, וכאן הגמרא מפרשת דבריו גם למ"ד שעבודא לאו דאורייתא, משום נעילת דלת. ולרבינו אליהו רב פפא סובר ששעבודא דאורייתא רק לענין שהיורשים צריכים להביא קרבן, כמו באשה שמתה שהיורשים מביאים עולתה.

חיוב היורשים בנזקי האב - החופר בור ברה"ר ונפל לתוכו שור ומת החופר, פטור, ואם מת השור, חייבים היורשים לשלם לבעל השור. הגמ' מבארת שאם שעבודא לאו דאורייתא איירי שעשאו טריפה ועמד האב בדין קודם שיצאה נשמתו, או שישבו הדיינים על פתח הבור לפני מותו וחייבוהו, דמעשה בי"ד כמלוה בשטר, (כיון דאית ליה קלא, או משום דהוי כמחזק, וראשון עיקר. תוס' שם. עוד כתבו התוס' (ד"ה דיתבי) שאף אם אותו אדם קרוב למות, מועיל מה שדנו לחייב אותו ממון, ולא אומרים שהוא כגברא קטילא).

קע"ו. כתב ידו אע"פ שהוחזק בבי"ד ע"י הודאתו וכתבו בי"ד אשרתא, אינו גובה מנכסים משועבדים כשטר שיש בו עדים, אלא מנכסים בני חורין, ואהני בי"ד שלא יוכל להכחיש שזה כתב ידו, ואע"פ שלענין גט כתב ידו בלא עדים החתומים אלא שנמסר בפני עדים, הגט פסול לינשא בו, ואם נישאת הולד כשר, (וכן ביש עליו עדים ואין בו זמן, או שיש בו זמן ואין בו אלא עד אחד), ולרבי אלעזר אע"פ שאין עדים חתומים בשטר, אלא שיש עידי מסירה כשר לכתחילה, דעידי מסירה כרתי, ואם הוא שטר מלוה גובה

מנכסים משועבדים, שאני התם שמשעת כתיבה שעבד עצמו, דנעשה ע"מ להמסר בעדים, אבל הכא לא נעשה אלא כדי שלא יוכל לומר פרעתי. וכתבו התוס' (ד"ה משעת) דגרסינן משעת כתיבה שעבד נפשיה, ולא משעת כתובה, דזה משמע דעידי חתימה כרתי בכתובה לרבי אלעזר, וזה אינו, דאפילו אין בכתובה אלא עידי מסירה כשר, דר"א מיירי והלכתא כוותיה בין בגיטין בין בשטרות, .

עוד בדין שעבוד ערב

ערב היוצא לאחר חיתום שטרות שכתב אני פלוני בן פלוני ערב, אחרי חתימות העדים, **לרבי ישמעאל** גובה מהערב מנכסים בני חורין דמלוה ע"פ היא, וה"ה לערב בלא שטר אחר מתן מעות. והיוצא קודם חיתום שטרות, אם כתב פלוני ערב גובה מנכסים בני חורין, דדילמא לא העידו העדים אלא על הענין הראשון,

מסכת מכות

עדים שהעידו על אדם לחייבו ממון או מלקות או מיתה וכדו', ובאו עדים אחרים ואמרו שבשעה שעליה העידו 'עמנו הייתם במקום פלוני', הרי העדים נענשים באותו עונש שרצו לחייב את מי שהעידו עליו, דכתיב "כי יקום עד חמוס באיש לענות בו סרה וכו', ודרשו השופטים היטב והנה עד שקר העד שקר ענה באחיו, ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו ובערת הרע מקרבך". זהו ענין הזמה. (ישנו מקרה דומה שבו העדים מכחישים את עיקר המעשה, ולא מעידים שהעדים לא יכלו לראות את העדות, ודבר זה נקרא הכחשה, ודיניו שונים מדיני הזמה).

בפרק זה מתבארים שלשה עניינים עיקריים בעדים זוממים: א' איזה עונש מקבלים העדים זוממין באופן שא"א לקיים בהם "כאשר זמם", ועוד מדיני עונש העדים זוממין. ב' מה נחשב 'הזמה'. ג' באיזה שלב צריך שיוזמו העדים. לאחר מכן מתבארים עוד עניינים בהלכות עדות: באיזה אופן אם נמצא עד אחד קרוב או פסול כל העדות בטילה, מתי עדים מצטרפים ויכולים להעיד יחד, ועוד מדיני עדים וסנהדרין.

עונש העדים זוממים

ישנם מספר מקרים שהעדים הזוממים לא מקבלים את אותו עונש שזממו לחייב את מי שהעידו עליו, והם: א' עדים שהעידו על בת כהן שזינתה, שהיא בשריפה אבל הם בחנק. ב' עדים שהעידו על אדם שהוא חייב כופר, למ"ד כופרא כפרה אין משלמין כופר. ג' עדים שהעידו על אדם שגנב ואין לו ממון לשלם שהיה דינו להמכר לעבד, אין העדים נמכרים. ד' עדים שהעידו על אדם שהוא בן גרושה וחלוצה, אין נעשים בני גרושה וחלוצה אלא לוקים. ה' עדים שהעידו על אדם שהוא חייב גלות אינם גולים אלא לוקים. וכדלהלן.

ב. בעדות מיתה-

איתא בסוף מסכת סנהדרין שכל עדים זוממים מקדימים לאותה מיתה שזממו לחייב את מי שעליו העידו, חוץ מזוממי בת כהן נשואה ובוועלה, שזממו לחייב אותה שריפה, ואת בוועלה חנק כשאר אשת איש (ולא שריפה דכתיב "היא" ולא בוועלה), והעדים מקבלים חנק דכתיב "כאשר זמם לעשות לאחיו" ולא לאחותו.

ואם כתב ופלוני ערב- לרב ורבי יוחנן גובה מנכסים משועבדים.

וכן מצינו שעדים החתומים על גט שכתוב בסופו שאילת שלום, אם כתוב ושאלו בשלום פלוני כשר, ואם כתוב שאילו בשלום פלוני פסול.

ולבן ננס בערב היוצא לאחר חיתום שטרות אינו גובה אף מבני חורין, שלא על אמונתו הלוהו, והוי כרואה אחד חונק את חבירו בשוק, ואמר לו הנח לו ואני אתן לך, ואינו חייב אלא באומר הלוהו ואני אתן לך. ולרבי ישמעאל אף בחנוק גובה מנכסים בני חורין, דמשום צערא דחבריה גמר ומקנה.

ואמור רבי ישמעאל שהרוצה שייחכים יעסוק בדיני ממונות, שאין לך מקצוע בתורה יותר מהן, והן

‏

וכתבו התוס' (ד"ה זוממי) שאין למעט את העדים זוממים מ"היא" ולא זוממיה לבד, דכיון שרצו לחייבה שריפה היינו ממעטים רק את בוועלה, אבל אחר שממעטים את העדים מ"לאחיו" ממעטים אותם גם מ"היא", ונ"מ במיעוט הנוסף שגם אם הבועל אינו חייב מיתה, כגון שהוא קטן או שלא יודעים מי הבועל, מ"מ אין נדונים בשריפה.

ולשון "מקדימים" י"מ דהיינו שאין להם לצפות למיתה אחרת, וי"מ שלא יענו את הדין. והקשו התוס' מאי קמ"ל. ולכן ביארו שמעדיפים לתת להם את אותה מיתה שזממו, אבל אם א"א להורגם במיתה זו ממיתים אותם במיתה אחרת מד' מיתות בית דין, (אמנם רוצח וגואל הדם אפשר להמיתם גם בשאר מיתות). תוד"ה כל.

בעדות בן גרושה וחלוצה-

עדים שהעידו על אדם כהן שהוא בן גרושה או חלוצה, שאומרים שבפניהם התגרשה אמו לפני שנולד, והרי הוא חלל ופסול, ונמצאו זוממים, אין עושים בהם דין הזמה אפי' אם הם כהנים, אלא הם מקבלים מלקות, דכתיב "ועשיתם לו כאשר זמם" - לו ולא לזרעו, ואם תעשהו חלל והוא כהן זרעו נפסל לעולם. ואין לומר שנפסול רק אותו, משום דבעינן "כאשר זמם", והוא זמם לפסול גם את זרעו של הנדון. (והיכא שהעידו שהוא מצרי שני שאין באים לפסול זרעו, מ"מ כיון שאשתו נפסלת בביאתו לומדים מ"לו" ולא לאשתו שאינו נפסל. תוד"ה בעינן).

ואין לומר שהטעם משום דאמרינן ק"ו, שאם המחלל כהן הנושא גרושה שזרעו מחולל מהכהונה, הוא עצמו אינו מתחלל, כ"ש שמי שרצה לחלל ולא חילל אינו מתחלל, דאי נימא הכי א"כ ביטלת תורת עדים זוממים, דנימא שאם הסוקל עד זומם שנסקל הנדון על פיו, אינו נסקל דכתיב "כאשר זמם" ולא כאשר עשה, כ"ש שהבא לסקול ולא סקל שהזום לפני שנהרג הנדון אינו נסקל. רש"י. והתוס' (ד"ה ומה) ביארו שאם הסוקל את חבירו באבנים והרגו אינו נסקל, כ"ש שמי שזמם לחייב סקילה אינו נסקל.

דין עדות שאי אתה יכול להזימה- הנה עדות שא"א להזימה אינה עדות. והקשו התוס' (ד"ה מעידים) דא"כ בעדות שהוא בן גרושה וחלוצה חשיב עדות שא"א להזימה, כיון שהם לוקים ולא נעשים בן גרושה וחלוצה. ותי' התוס' שכיון שהם לוקים חשיב הזמה. ובאופן אחר כתבו התוס', שכיון ש"כאשר זמם" זה המקור שצריך עדות שאפשר להזימה, "כאשר זמם" לא קאי כלל על עדות בן גרושה וחלוצה. והנה מצינו שעידי נערה המאורסה נחשבים עדות שא"א להזימה ולכן היא לא נהרגת, מפני שהעדים יכולים

כמעין המתגבר, והרוצה שיעסוק בדיני ממונות ישמש את שמעון בן ננס.

ואע"פ שקילס רבי ישמעאל את בן ננס, הלכה כרבי ישמעאל שגובה מנכסים בני חורין, ואפי' בחנוק.

קע"ו: אי ערב בעי קנין- לשמואל סתם ערב לא בעי קנין, ובחנוק בעי קנין. ולרב נחמן אף סתם ערב בעי קנין, ורק ערב דבי"ד לא בעי קנין. ולהלכה ערב בשעת מתן מעות לא בעי קנין, ואף בנעשה לאחר חיתום שטרות גובה מנכסים משועבדים, ואחר מתן מעות בעי קנין אפי' בחתום בשטר, ואם חתם לאחר חיתום שטרות בעי קנין וגובה מבני חורין, וערב דבי"ד לא בעי קנין, דבההיא הנאה דמיהמן ליה גמר ומשעבד נפשיה.

‏

לומר לאוסרה על בעלה באנו ולהפטר ממיתה. וכתבו התוס' שאע"פ שעידי נערה המאורסה לוקין, לא חשיב עדות שאפשר להזימה, לתי' א' הנ"ל מפני שעל מיתה בעינן שיתחייבו מיתה, ועל בן גרושה וחלוצה שזה לאו מספיק מלקות, ולתי' ב' מפני ש"כאשר זמם" קאי על עידי נערה המאורסה, כיון שאם התרו בהם הם נהרגים. עוד כתבו התוס' שהמשנה נקטה בן גרושה וחלוצה ולא ממזר, משום דקאי על זוממי בת כהן ובוועלה שזה דבר ששייך בכהונה.

ב. בעדות על חיוב גלות-

עדים שהעידו על אדם שהוא חייב גלות ונמצאו זוממים, אינם גולים אלא מקבלים מלקות, דכתיב "הוא ינוס" ולא זוממין. ואין לומר שהטעם הוא שאם ההורג במזיד שעשה מעשה אינו גולה אפי' בזמן שאינו נהרג כגון במזיד בלי התראה, כ"ש שהעדים שלא עשו מעשה אלא דיבור, ובמזיד העידו, אינם גולים, דהיא הנותנת, העושה מעשה במזיד אינו גולה כדי שלא תהיה לו כפרה, אבל עדים שלא עשו מעשה, י"ל שאף במזיד יגלו ויתכפרו.

התוס' (ד"ה מעידים - השני) דנים אם מדובר כשראו שנשטמ הברזל מקתו, שיש רגלים לדבר שהוא שוגג, אבל בלאו הכי יכול לומר מזיד הייתי, (ואמנם שונא אינו גולה, משום דטפי י"ל שבשנאה הכהו), או דאיירי בלי רגלים לדבר, ויכול לומר מזיד הייתי, ואם אמר לא הרגתיו יכול לומר שנתכוון לא הרגתיו שוגג אלא מזיד, אבל אם שתק שתיקה כהודאה.

רמז לחיוב מלקות בעדים זוממים כשהעידו שהוא בן גרושה או לחייב גלות מדכתיב "והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע, והיה אם בן הכות הרשע", וכיון ש'והצדיקו' וכו' אינו סיבה למלקות בכל מקום, צ"ל דאיירי שעדים הרשיעו צדיק, ובאו עדים אחרים והצדיקו את הצדיק דמעיקרא והרשיעו את העדים, שבזה אם א"א לקיים הזמה גמורה מקבלים מלקות. ואין לחייב מלקות משום "לא תענה", משום שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה.

בעדות לחייב כופר- בברייתא איתא שעדים זוממים שהעידו ששור המועד הרג אדם וזממו לחייב את הבעלים כופר והוזמו, אין משלמים כופר, דקסבר כופרא כפרה ושורם לא הרג אדם. והא דנחלקו רבנן ורבי ישמעאל בן ריב"ב אם כופר הוא דמי מזיק או

דמי ניזק, אין הכרח שנחלקו אם כופרא כפרה על עצמו שהוא חייב מיתה בידי שמים, או ממונא שנתחייב לשלם דמי ההרוג לירשיו. די"ל שנחלקו בדרשות, דלרבי ישמעאל משלם דמי מזיק דכתיב "ונתן פדיון נפשו", ולרבנן כיון ד"השתה" האמורה למעלה "כאשר ישית עליו בעל האשה" היא בדניזק שמשלם דמי ולדות שניזוקו, אף היכא שבאים לשום "פדיון נפשו" שמים בדניזק, ובזה יש לו כפרה.

בעדות לעשות אדם עבד עברי - עדים שהעידו על אדם שגנב, אף אם לאותו אדם אין מה לשלם, שנמצא שזממו שימכר בעבד עברי דכתיב "ונמכר בגניבתו", וגם להם אין מה לשלם, מ"מ אינם נמכרים, דכתיב "ונמכר בגנבתו" ולא בזממו.

חוב עדים זוממים על פי הודאתם

עדים זוממים שהודו בבית דין אחר שהוזמו בבית דין פלוני ולא הספיקו להעמידם בדין על הזמתם, לר"ע אין משלמים על פי עצמם, כיון שמודה בקנס פטור דכתיב "אשר ירשיעון אלהים" פרט למרשיע את עצמו, ועדים זוממים זה קנס, שהרי הם נהרגים או חייבים לשלם, אע"פ שהנדון לא הוזק בפועל על ידם.

ג. ואם הודה אחד העדים שהעיד עדות שקר, אינו נאמן, דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, ואם הוא מודה שהוזם בבית דין פלוני, לר"ע אינו משלם על פי עצמו, ואם הוא מודה שהוזם בבית דין פלוני וכבר חיבבוהו לשלם דמהאי שעתא הוי ממון, ואין זה מרשיע עצמו שכבר הרשיעוהו אלהים, אע"פ שאינו יכול לחייב את העד השני, הוא עצמו משלם את חלקו.

עדים שזממו לחייב ממון, מחלקים ביניהם את התשלום, אבל מלקות אין מחלקים ביניהם.

אין העדים משלמים ממון עד שיזומו שניהם.

בעדות על חוב כתובה - עדים שהעידו על אדם שגירש את אשתו ולא נתן כתובתה, כיון שגם בלי

עדותם יתכן שישלם לה כתובה, אומדים כמה אדם מן השוק מוכן לשלם כדי לקבל את כתובתה אם ימות הבעל או יגרשנה, ואם היא תמות לא יקבל כלום. וכדלהלן.

לרב חסדא שמין בבעל כמה היה הבעל יכול לקבל עבור שדה המיוחדת לכתובתה, שיש לו בה זכות מסופקת שאם תמות ירשנה, שהרי זה מה שהם זממו להפסידו, ויפה כח זכותו בה מכח זכותה, שיש לו בה אכילת פירות והוא מוחזק בה.

ולרב נתן בר אושעיא שמין באשה כמה אדם מוכן לשלם לה עבור האפשרות לקבל את כתובתה, ואין הכונה שמשלם סכום זה, שהרי את הבעל זממו להפסיד ולא את האשה, אלא מקזים סכום זה מסכום הכתובה, כיון שאת זה לא זממו להפסידו, ומשלמים לבעל את כל השאר.

ורב פפא אומר ששמין באשה כרב נתן ובכתובתה ולא נכסי מילוג שלה, שאע"פ שהיו מפסידים אותו בעדותם גם מלאכול פירות נכסי מילוג בחייה ולירש אותם לאחר מותה, מ"מ יכולים לומר שלא ידעו שיש לה נכסי מילוג. וי"מ שבבעל היינו אם הם עידיה או זיבורית כמה היה משלם עבורם, ובאשה היינו שדה המיוחדת לכתובתה, ורב פפא מפרש את דברי רב נתן.

ומה שאין העדים זוממין משלמים לאשה שאר וכסות שזממו להפסידה, צ"ל דאיירי שמעשה ידיה שוים סכום זה, וממילא לא היתה מפסידה כלום. או דאיירי כשגם היא טוענת שגירשה, (ואף שבעלמא אשה נאמנת לומר גירשתני, היכא דאיכא עדים אינה נאמנת). תוד"ה מעידין.

בעדות על הקדמת זמן פרעון חוב, ודין השמטת חוב

אם עדים העידו על אדם שהוא חייב אלף זוז בעוד ל' יום, ונמצא שיכול לשלם בעוד עשר שנים, אומדים כמה אדם מוכן לשלם כדי שיהיה סכום כזה בידו עשר שנים פחות ל' יום.

ג. ואמנם אי נימא שהמלוה את חבירו ל' שנים שביעית משמטתו, (ואע"ג דכתיב "לא יגוש" ובשביעית אינו יכול ליגוש חוב זה, הרי חוב זה עתיד לבוא לידי נגישה, וכונת הפסוק "לא יגוש" בזמנו, כי קרא שמיטה" קודם לכן), צ"ל דאיירי במלוה על

המשכון, או במוסר שטרותיו לבית דין (-לרש"י הכונה לפרוזבול, ולתוס' תרי מילי נינהו, ומוסר שטרותיו לבית דין מדאורייתא אינו משמט), שאינם משמטים, כיון שאינו תובע כלום, דאל"כ יהיה חייב לשלם לו את כל החוב. וללישנא בתרא המלוה ל' שנים אין שביעית משמטתו דלא קרינן ביה "לא יגוש" כיון שאינו תובע כלום, וממתני' אין ראייה די"ל דאיירי במלוה על המשכון או במוסר שטרותיו לבית דין. שיטת ר"ת (תוד"ה איכא) שהלכה כלישנא בתרא.

מתנה על מה שכתוב בתורה - לשמואל המלוה לחבירו ואומר ע"מ שלא תשמטני בשביעית, או המוכר לחבירו ואומר ע"מ שאין לך עלי אונאה, לשמואל אין שביעית משמטתו דמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו קיים, אבל אם אמר ע"מ שלא תשמטני שביעית, שביעית משמטתו, דכיון שהשביעית אינה מסורה בידו, אין כאן תנאי. וכן האומר ע"מ שאין בו אונאה (-לרש"י הכונה שמבטיחו שאין בו אונאה, ולרשב"ם הכונה שלא יחול לאו ד"לא תנונ" על המקח), לא מהני, שהרי יש בו אונאה, ולא התנה שימחול על האונאה. ולרב גם בע"מ שאין לך עלי אונאה יש לו אונאה.

סתם הלואה ל' יום - המלוה את חבירו בסתמא, בין בשטר בין בעל פה, אינו רשאי לתובעו לפני שעברו ל' יום, דכתיב "קרבה שנת השבע שנת השמיטה", לומר שיש שמיטה אחרת של שנה, דחודש בשנה קרוי שנה, ובחודש הראשון א"א לתבוע את החוב.

הפותח בית הצואר שעשה פה לחלוק חדש בשבת, חייב חטאת משום תיקון כלי, כיון שזה היה מחובר והפתח הוא תיקון חדש, אבל הפותח מגופת חבית פטור, מפני שזה לא היה מחובר והוי כפתוחה ועומדת.

סיכומי 'תמצית'

ניתן להשיג את גליונות סיכומי תמצית החודשיים על הדף היומי / משנה ברורה ומוסר / ועמוד היומי

- **בנקודות ההפצה**
- **במייל 7692282@gmail.com**

בנוסף ניתן לקבל במייל סיכומים על כל מסכתות הש"ס, ועל כל המשנה ברורה, ועל תנ"ך וספרי מוסר, או סיכומים לפי סדר הלימוד של: העמוד היומי, חבורת ש"ס, קנין ירושלמי, דף הכולל, קנין הלכה, תרי דף, אורייתא, ומפעל הש"ס.

הסיכומים מיועדים לחזרה בלבד, ואין לסמוך להלכה.

קו עדכונים ושיעורים - 02-3131-465

מבחי 'לדעת'

מבחן שבועי על דף היומי, עמוד היומי, משנה ברורה, חפץ חיים ואהבת חסד

ניתן לעשות את המבחנים מיום שישי עד יום שלישי בשעה 5:00 בבוקר:

- **בטלפון 0737-289-669**
 - **במייל 7692282@gmail.com**
 - **בנדרים פלוס קופת לדעת.**
- הגרלות בכל שבוע על 500 ₪ זכויות נוספות.**

מבצע - קורס ללמוד להנות ולזכור

13 שיעורים לשמיעה טלפונית 500 ₪ בלבד
ההרשמה בנדרים פלוס קופת תמצית, שיעור ראשון חינם בקו 02-3131-465 שלושה 4

מבצע סיכומי סוגיות

מערכת 'תמצית' יוצאת בתוכנית חדשה של כתיבת ושלחת סיכומים ע"י כלל הלומדים ושלחתם למערכת.

מתווה מיוחד המועיל מאד לבהירות וזכרון. שיעורי הסברה ופרטים בטל 02-3131-465 שלושה 7.

הגרשמים (ב'נדרים פלוס' קופת תמצית) לשליחת הסיכומים, זכאים לשמיעה טלפונית של הקורס המלא 'אומנות הסיכום' - כדרך להתענג בידיעת התורה במחיר מוזל 120 ₪ במקום 500, ולבחורים 60 ₪ במקום 300.

הגרלות מיוחדות לכותבי הסיכומים.